

LRDIS

Redactor: Carmen Miloicovici

Tehnoredactare și copertă: Georgiana Opreșcu

Ilustrația coperte: Extensie creată de AI a picturii „ *Mona Lisa* ”

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Literatura, Artele și Inteligența Artificială/
antolog.: Florea Firan. Craiova: Scrisul Românesc
Fundatia-Editura, 2024

ISBN 978-606-674-287-0

I. Firan, Florea (antolog.)

82.09

© Scrisul Românesc
Fundatia-Editura, Craiova, 2024
Tel./fax: 0722.753.922; 0251/413.763
Email: scrisulromanesc@yahoo.com

Literatura, Artele și Inteligența Artificială

Antologie de Florea Firan

Scrisul Românesc
Fundatia - Editura

Cuprins

PARTEA I *Colocviile „Scrisul Românesc”, Literatura, Artele și Inteligența Artificială*

Florea Firan <i>Literatura, Artele și Inteligența Artificială</i>	7
Alexandru Oprescu și ChatGPT <i>Artă și Algoritmi</i>	
<i>Revoluția IA în Literatură și Artele Vizuale</i>	13
<i>Literatura și IA: O Simbioză Creativă</i>	14
<i>Artele Vizuale și IA: O Nouă Formă de Colaborare</i>	16
<i>Inteligența Artificială și Viitorul Creației Umane</i>	16
Gheorghe Păun <i>Însemnări despre IA</i>	18
Mihai Ene <i>Visează androizii capodopere literare?</i>	27
Andrei Codrescu <i>Punctul e bilingv?</i>	31
<i>IA: în loc de deschiziție</i>	33
Carmen Firan <i>Inteligență absurdă</i>	34
Ioan Lascu <i>„Cine înlocuiește un om?”</i>	36
Constantin Cubleşan <i>Trăim într-o lume artificială</i>	42
Dan Ionescu <i>O Simbioză a creativității și tehnologiei</i>	45
Adrian Sângeorzan <i>Inteligență și iluzii</i>	51

Adrian Cioroianu | *Între romantism și ucronie: marii plictisiți versus*

<i>Inteligența Artificială (nu plictiseala va ucide, ci blazarea)</i>	55
<i>Cum a intrat „Mardoche” în viața mea</i>	56
<i>Plictisul e un răsfăț pe care puțini și-l mai permit</i>	57
<i>Cum poți să dormi când patul arde?</i>	58
<i>Covid-19 a fost doar vârful de aisberg (aproape topit!)</i>	59
Mihai Firică <i>Autentic sau contrafacere? Unde este originalul?</i>	61
Gabriela Păsărin <i>De la Inteligența Materiei la Inteligența Artificială</i>	64
Emanuel D. Florescu <i>Dilema etică a IA în actul de creație</i>	74
Rodica Pospai-Păvălan <i>Creația literară – în pragul unei noi etape istorice</i>	79
Oana Băluică <i>AI și după-amiezile lumii</i>	87
Dumitru Drinceanu <i>AI și creația artistică umană</i>	92
Geo Constantinescu <i>Inteligența Artificială – o nouă „criză” a omenirii?</i>	97
Adriana Iliescu <i>Un aliat de încredere, perfid sau îndrăzneț?</i>	101
Tania Jilavu <i>Democratizarea creativității artistice</i>	106
Rodica Grigore <i>Minunata lume nouă?...</i>	112
Florentina Anghel <i>Omul și literatura alături de Inteligența Artificială</i>	118
Emilian Ștefăruță și ChatGPT <i>Colaborator da, Înlocuitor nu</i>	121
Dumitru Radu Popa <i>„Time Magazine” și Inteligența Artificială</i>	125
Dan Duțescu <i>Rămâi așa...</i>	127

PARTEA a II-a

Literatura, Artele și Inteligența Artificială Anchetă în revista „Scrisul Românesc”

Daniel Cristea-Enache <i>Stilul e omul</i>	131
Gabriel Coșoveanu <i>Progres. Bun. Și asumare?</i>	134
Elena Ștefoi <i>La pachet cu alte neputințe și inadecvări</i>	139
Șerban Centea <i>Anotimpurile Inteligenței Artificiale</i>	144
Roxana Pavnotescu <i>Deus ex machina (De ce să ne temem de A.I.?)</i>	148
Péter Demény <i>Cleștele existențial</i>	153
Răzvan Andonie <i>Creativitatea artistică artificială</i>	155
Gheorghe M. Ștefan <i>IA în spațiul dintre semnificație și sens</i> . . .	160
Andrei Codrescu <i>Literatura, Artele și Inteligența Artificială</i> . . .	166
Corina Șuteu <i>Literatura, Artele și Inteligența Artificială</i>	169
Bogdan Ștefănescu <i>Oare chiar există Inteligență Artificială?</i> . . .	171
Ruxandra Cesereanu <i>Literatura, Artele și Inteligența Artificială</i> . . .	175
Mihaela Moscaliuc <i>Literatura, Artele și Inteligența Artificială</i> . . .	178
Alexandru Oprescu <i>Inteligență artificială generativă</i>	180
Ioana Ieronim <i>Încă mai este loc sub soare</i>	184
Vitalie Ciobanu <i>Spre viitorul post-uman, la braț cu inteligența artificială?</i>	188
Elena Ștefoi <i>Despre porunci și comenzi</i>	192
Carmen Firan <i>Nasul lui Narcis</i>	194
Imagini foto	196

LBRIS

We know
books

PARTEA I

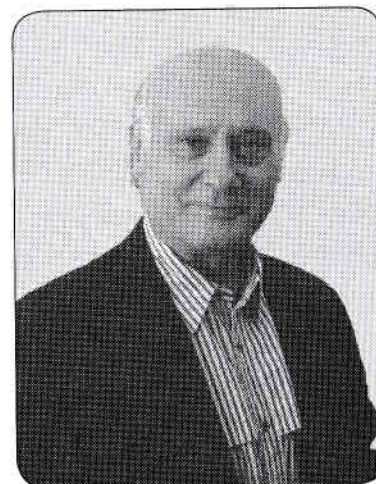
Colocviile „Scrișul Românesc”,
Sesiunea de Comunicări Științifice
Literatura, Artele și Inteligența Artificială

PARTEA I

Colocviile „Scrisul Românesc”,
Sesiunea de Comunicări Științifice
Literatura, Artele și Inteligența Artificială

FLOREA FIRAN

Literatura, Artele și Inteligența Artificială

Colocviile Revistei și Editurii „Scrisul Românesc” au ajuns la ediția a XIX-a, temele abordate au fost de actualitate și în concordanță cu evoluția culturii și literaturii noastre și a evenimentelor care s-au succedat în perioada de după '89: *Presa culturală, direcții și orientări, Multiculturalismul, Viitorul cărții, Cititul, Literatura și sincretismul artelor, Actualitatea istoriei literare, Limba română și mass-media, De la cenzura impusă la autocenzură, Puterea cuvintelor, Avangarda și Avangardismul, Intelectualii, Puterea și Tehnologia, Realitate și ficțiune, azi, Viitorul culturii în era post-pandemică, Presa culturală între tradiție și reformare, Manipularea informației în mass-media, Omul sau Opera?* etc.

Prin diversitate și importanță au atras numeroase personalități – scriitori, critici și istorici literari, analiști, oameni de cultură care s-au pronunțat divers și au contribuit la relevarea unor aspecte deosebite.

Complexă, modernă și sofisticată, enigmatică și de o excepțională actualitate este și tema *Literatura, Artele și Inteligența Artificială* pe care o dezbatem în cadrul colocviilor din acest an, cu participarea colaboratorilor de bază ai revistei, dar și alți invitați.

Subiectul nu este nou, circulă în forme diferite de peste un secol și jumătate, dar a cunoscut în ultima perioadă o evoluție neașteptată care a atras atenția până la îngrijorare.

Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX, ed. 2009), definește Inteligența Artificială ca pe „un domeniu al Informaticii care dezvoltă sisteme tehnice capabile să rezolve probleme dificile legate de inteligența umană”.

Ca o sintagmă cu tentă *științifico-fantastică* și cu veleități creatoare, Inteligența Artificială poate fi definită printr-un ansamblu de mașinării sau dispozitive tehnice create și programate să interacționeze cu inteligența naturală a omului în scopul ușurării activității acestuia.

Procesul Inteligenței Artificiale nu este o inteligență în sine, și de creație propriu-zisă, ci unul de imitație care depinde de gândirea umană, cu alte cuvinte este tot o formă a inteligenței umane care are însă o evoluție poate imprevizibilă ce îngrijorează.

Se vorbește tot mai mult și mai pasionat despre viitorul umanității în era tehnologică, despre beneficiile și pericolele generate de Inteligența Artificială și teama că roboții vor căpăta abilități care pot ajunge să depășească performanța umană.

Odată cu apariția Internetului și a telefoanelor mobile inteligente, modul nostru de comunicare și interacționare s-a schimbat. Facilitățile create de Internet sunt evidente și multiple, de la accesul la informație la diversitatea de surse și rapiditatea cu care putem afla azi orice ne interesează sau se întâmplă în lume. Nu mai e nevoie să petreci ore în șir într-o bibliotecă, pentru că o cercetare pe Internet îți poate genera materialele căutate în mult mai scurt timp. Nostalgia după foșnetul paginilor de carte rămâne, la fel plăcerea de a cerceta manuscrise, arhive, documente, dar majoritatea alege drumul scurt, apelând la mijloace tehnologice.

Pe de altă parte, discurile, casetele, CD-urile, aparatele de fotografiat și filmat au fost înlocuite cu un aparat mic de telefon inteligent care a preluat toate funcțiile. Internetul ne-a dat cumva timp să ne adaptăm, a fost o tranziție treptată prin care am trecut voluntar.

Inteligența Artificială pare să se dezvolte exponențial și cred că încă nu putem concepe schimbările pe care le va genera în societate sau la nivel personal.

Tehnologia avansată a intrat și în lumea artei și creației. Cu ajutorul Inteligenței Artificiale se pot scrie poezii în stilul oricărui poet, romane pe un subiect dat, se pot face traduceri din și în orice limbă, se poate genera pictură, muzică, filme... Studenții pot apela la ea pentru a scrie eseuri, compoziții, a rezolva probleme de matematică și fizică, a primi răspunsuri la cele mai neașteptate întrebări. Se pot crea texte noi, dar nu și novatoare, ci doar imitații, simulări până la plagierea realității. Chiar dacă nu ne sperie avansul tehnologic, rămânem nedumeriți și sceptici față de mediocritatea și producția în masă.

Inteligența Artificială poate imita orice și pe oricine, voci și chipuri, poate propaga dezinformații și scenarii de orice tip. Diferența dintre realitate și fals, dintre adevăr și fabricație e tot mai greu de perceput și este îndreptățită teama că lumea poate fi cuprinsă de confuzie și haos.

Pericolul constă și în eliminarea de locuri de muncă și profesii prin înlocuirea omului cu mașina, prin proliferarea roboților în continuă perfecționare a căror dezvoltare poate scăpa de sub control. Unii sunt speriați de pericolul pe care Inteligența Artificială l-ar putea avea în eliminarea de locuri de muncă și profesii, înlocuirii omului cu mașina, alții elogiază beneficiile ei în medicină, inginerie, servicii.

Literatura și artele sunt și ele alterate de intruziunea Inteligenței Artificiale, punându-se problema copyright-ului sau a furtului intelectual. Dacă deocamdată literatura produsă de Inteligența Artificială este lipsită de har, fiind mai degrabă facilă și fără valoare creativă, există teama că într-un viitor, nu foarte îndepărtat, creatorii ar putea fi imitați și chiar eliminați de roboți super sofisticați. După cum există avertismente că IA ar putea căpăta conștiință sau ar aduce un viitor catastrofal.

Va depăși tehnologia umanitatea? O întrebare deschisă, deloc liniștitoare.

O anchetă cu această temă a fost găzduită de revista noastră în ultimele două numere, cele din august și septembrie a.c., la care au răspuns numeroase personalități – scriitori, profesori, informaticieni, oameni de cultură, la întrebările privind interferența Inteligenței Artificiale în actul de creație sau dacă au apelat vreodată la IA și experiența creator-mașină pe care o pot împărtăși. Răspunsurile au fost diverse, cu interpretări și analize

interesante ce pot fi luate în seamă. Daniel Cristea-Enache concluzionează că „stilul e omul”, iar în ceea ce privește evoluția în timp a IA „acelerația este uluitoare”. Gabriel Coșoveanu elogiază progresul dar e nedumerit de ce avansul tehnologic global nu e direct proporțional cu gradul de fericire individuală, cum susțin specialiștii. Elena Ștefoi, după ce face o incursiune în istoria și evoluția IA, în final își pune întrebarea: „Dacă majoritatea societății dorește dictatori și dictaturi, ce fel de literatură ne-ar servi oare roboții și câtă libertate de creație vom ști noi să mai apărăm?”. Șerban Centea consideră că „IA merită și încercată și criticată, această tehnologie nefiind nici perfectă, nici demonică”. Roxana Pavnotescu își intitulează eseul *De ce să ne temem de AI?*, și susține că „omul nu poate competiționa cu mașina, așa cum mașina nu poate competiționa cu omul. Dar se completează, învață și se ajută reciproc.”. Péter Demény observă că „oamenii nu pot stăpâni invențiile lor, pot cel mult să conviețuiască cu ele și sunt speriați cum vom trăi împreună (noi cu IA)”. Răzvan Andonie își susține eseul *Creativitatea artistică artificială* luând ca exemplu volumul lui Mircea Eliade *Aspectele mitului* (1978) referitor la „Sfârșitul lumii” în arta modernă. Gheorghe M. Ștefan, în eseul *IA în Spațiul dintre semnificație și sens* vine în final cu un exemplu dintr-un dialog pe care l-a avut cu ChatGPT prin care relevă șansa pe care IA o oferă poezilor de a smulge cât mai mulți cititori de sub mirajul versificatorilor. Bogdan Ștefănescu se întreabă *Oare chiar există Inteligență Artificială?* și concluzionează: „Singura inteligență artificială – inteligența creatoare de arte și de artificii este inteligența umană”. Toți autorii care au răspuns Anchetei revistei au relevat aspecte diverse și interesante, tema pusă în dezbatere s-a dovedit de mare importanță și actualitate.

Continuăm dezbateră temei în sesiunea de comunicări științifice cu participarea unui număr însemnat de autori cu preocupări diverse. Astfel textele, inclusiv cele de la Ancheta revistei, sunt reunite în acest volum, 43 de specialiști s-au pronunțat divers încercând să releve din unghiuri diferite aspecte ale Inteligenței Artificiale, evoluția ei și în ce măsură interacționează cu inteligența naturală a omului și mai ales în îmbunătățirea creativității acestuia.

Academicianul Gheorghe Păun, cu preocupări relevante în acest domeniu, prin natura specialității sale profesionale, în comunicarea ținută la deschiderea sesiunii științifice a Colocviilor a făcut o incursiune în istoria și evoluția temei, pe care a considerat-o de excepțională actualitate, marcând principalele aspecte care trebuie luate în seamă, încheind astfel: „Ne aflăm la granița dintre artă și non-artă, dar, din nou, judecători sunt oamenii, *cumpărătorii*, ca să cobor în *piață* – cu riscurile evidente.

Marea realizare sunt însă formele noi de arte vizuale, precum spectacolele de lumină și culoare, deja experimentate în diferite forme și în diferite locuri. Arta dinamică (cu totul altceva decât statuile sau fântânile mișcătoare de până acum). Combinații vizual-auditiv. Hologramele – și ce se va mai inventa. Toate acestea sunt de nerealizat fără calculator. Din nou, bune și rele, alb și negru, yin și yang...”

Fiecare dintre autori au analizat și și-au spus punctul lor de vedere, încât avem o imagine mai clară a acestui subiect complex.

Publicarea volumului va fi cu siguranță de folos celor interesați de temă, specialiștilor dar și cititorilor.

Artă și Algoritmi

Revoluția IA în Literatură și Artele Vizuale

Tema „Colocviilor” de anul acesta tratează poate cel mai de actualitate subiect, unul care a stârnit noi întrebări existențiale, lucruri pe care le credeam aproape epuizate de marea filosofie sau explorarea spațială. Putem spune chiar că direcția acestor întrebări s-a inversat, spre înăuntru, de la „Cine suntem și încotro ne îndreptăm?” spre „Mai avem vreo utilitate? Se poate perima umanitatea?”. Sunt întrebările la care colaboratorii noștri răspund în paginile acestui număr special al revistei, precum și la multe altele.

IBPIS | We know books

Dat fiind faptul că vorbim despre o entitate, ar insista unii, „vie” – prin prezența ei ubicuă, „inteligentă” – prin actul de magie „prestidigitalizat” cu fiecare interacțiune, am considerat că este cu atât mai corect să dăm cuvântul însuși subiectului de discuție, cu siguranță o premieră în istoria Colocviilor, și poate chiar a revistelor de cultură.

Așadar, am folosit cel mai popular chatbot, ChatGPT, căruia i-am încredințat spre analiză însuși tema Colocviilor. Excelând la puterea de sinteză, credem că ChatGPT a reușit să creeze o introducere pertinentă în lumea sa, punctând câteva lucruri spre care putem privi cu optimism când vine vorba de IA. Ceea ce urmează este în totalitate produsul acestui LLM (large language model – model lingvistic extins), fără nicio intervenție pe text.

Al. Oprescu

În ultimele decenii, tehnologia a pătruns din ce în ce mai mult în aproape toate aspectele vieții noastre, iar artele nu au fost o excepție. Inteligența Artificială (IA), odată privită ca un concept științifico-fantastic, a devenit o realitate tangibilă, iar impactul său asupra literaturii și artelor este de necontestat. În acest eseu, vom explora modul în care IA influențează aceste domenii, atât ca instrument creativ, cât și ca subiect de reflecție pentru artiști și scriitori.

Literatura și IA: o simbioză creativă

Literatura, ca formă de expresie a gândirii umane, este un domeniu în care inovațiile tehnologice au produs schimbări

profunde. Cu toate acestea, în ultimele decenii, avansurile în domeniul IA au deschis noi orizonturi. Algoritmii de procesare a limbajului natural au permis dezvoltarea unor instrumente capabile să genereze texte literare sau să sprijine autorii în procesul de scriere. Platformele bazate pe IA, cum ar fi GPT, au demonstrat capacitatea de a crea poezii, romane scurte și chiar scenarii de film. Deși aceste creații nu sunt întotdeauna pe deplin comparabile cu operele scriitorilor umani, ele ridică întrebări importante despre natura creativității și originalității.

Una dintre cele mai mari provocări pentru IA în literatură este replicarea sensibilității umane. Scriitorii își trag adesea inspirația din experiențele personale, din emoții și reflecții asupra condiției umane. IA, fiind o entitate non-umană, nu are acces direct la astfel de experiențe. Cu toate acestea, prin analiza vastelor cantități de date textuale, IA poate identifica modele și teme recurente în literatură și poate genera texte care să reflecte, într-o anumită măsură, emoții umane. Într-un anumit sens, IA acționează ca un fel de „oglină” a literaturii existente, extrăgând esențele și reinterpretându-le.

Pe de altă parte, scriitorii folosesc IA nu doar ca pe un instrument de scriere, ci și ca pe o sursă de inspirație. Mulți autori contemporani explorează teme legate de tehnologie și IA în operele lor, reflectând asupra impactului acesteia asupra societății și asupra modului în care ne definim umanitatea. Literatura distopică, de exemplu, este plină de scenarii care implică IA și roboți, ridicând întrebări fundamentale despre libertate, etică și control.

În ceea ce privește artele vizuale, IA a devenit un partener creativ din ce în ce mai important. Artiștii au început să colaboreze cu algoritmi și rețele neuronale pentru a produce lucrări de artă unice, care combină viziunea umană cu puterea de procesare a IA. În acest context, IA nu este doar un instrument tehnologic, ci un co-creator. De exemplu, IA poate analiza mii de lucrări de artă din diverse perioade și stiluri pentru a genera noi compoziții care sfidează convențiile tradiționale.

Un exemplu celebru este vânzarea tabloului generat de IA, Portretul lui Edmond de Belamy, care a fost licitat la Christie's în 2018 și a fost vândut pentru o sumă impresionantă. Această lucrare, creată de un algoritm bazat pe rețele generative adversariale (GAN), a deschis o discuție amplă despre ce înseamnă să fii artist în era digitală. Poate un algoritm să fie considerat artist? Sau este doar un instrument în mâna creatorilor umani?

În plus, artele vizuale bazate pe IA deschid și noi moduri de interacțiune cu publicul. Expozițiile de artă generativă, în care IA creează în timp real lucrări de artă pe baza interacțiunilor cu spectatorii, schimbă modul în care înțelegem procesul artistic. Astfel, IA nu mai este doar un simplu calculator, ci devine parte integrantă a experienței estetice.

Inteligența Artificială și viitorul creației umane

Pe măsură ce IA devine tot mai sofisticată, se ridică întrebări etice și filosofice despre locul acesteia în sfera creativă. Dacă

un algoritm poate crea o operă de artă sau un roman care să rivalizeze cu lucrările umane, ce înseamnă asta pentru conceptul de „autor”? În plus, există temeri că IA ar putea marginaliza artiștii și scriitorii umani, oferind soluții automatizate care să reducă necesitatea creativității umane.

Cu toate acestea, mulți văd în IA o oportunitate de colaborare, nu o amenințare. În loc să înlocuiască artiștii și scriitorii, IA poate funcționa ca un partener creativ, extinzând limitele imaginației și permițând explorarea unor teritorii artistice noi și neconvenționale. Astfel, tehnologia poate să îmbogățească arta, aducând perspective noi și instrumente puternice care să amplifice creativitatea umană.

În concluzie, relația dintre literatură, arte și IA este una dinamică și complexă. Departe de a fi un simplu instrument tehnologic, IA a devenit o forță creativă de sine stătătoare, care provoacă și extinde granițele tradiționale ale artei și literaturii. Rămâne de văzut cum va evolua această relație în viitor, însă un lucru este cert: IA va continua să transforme modul în care creăm și percepem arta și literatura.